

ДЕНЯТ НА ТРАКИЯ В НАЦИОНАЛНАТА ПАМЕТ

*Слово на проф. дин Светлозар Елдъров
за честването на Деня на Тракия и Одринската епопея
в Хасково, 24 март 2017 г.*

На 26 март (13 март по стария календарен стил) честваме Деня на Тракия. В този ден през 1913 г. българската армия написа най-славната страница в своята история. След близо шестмесечна обсада и 24-часова денонощна атака Одрин падна. Измокрен, гладен, уморен, българският войник изуми света със своя подвиг. Одринската епопея е най-високият връх на българската бойна слава, който всяка година си припомним със заслужена гордост.

Денят на Тракия е празник и на Съюза на тракийските дружества в България – организацията, която обединява в своите редици потомци на тракийските българи. За тракийци датата 26 март е символ на борбата за свобода и готовността за саможертва, ден за прослава на загиналите герои, но и паметен ден за преклонение пред жертвите на едно от най-трагичните събития в новата българска история. Разорението на тракийските българи от турската войска през лятото на 1913 г., в разгара на Междусъюзническата война, в същността си е етническо почистване и геноцид, които също трябва да помним.

Подвигът и саможертвата на нашите предци, бойната слава на българската армия и героичната история на тракийци, триумфът и мъката на националния идеал, символизирани от Деня на Тракия, 26 март – Одринската епопея и разорението на тракийските българи – ще живеят вечно в националната памет, само ако ги помним, тачим и се вдъхваме от тях. Тъкмо затова заветът на тракийци, който е и лозунг на Съюза на тракийските дружества в България, гласи: *Не забравяйте, но не отмъщавайте!* Затова днес, като се прекланяме пред героите на Одринската епопея и пред жертвите на разорението, нека си спомним за подвига на българската армия и величието на българския войник, за героичната борба на тракийските българи за свобода и национално единство, за смисъла на саможертвата и за корените на победния дух, за несломимата сила на националния идеал.

За шест месеца от октомври 1912 до март 1913 г. светът става свидетел на най-грандиозната дотогава концентрация и динамика на военна сила и бойна мощ. На 5 октомври 1912 г., на едно пространство, разположено симетрично около 50-километровата ос, колкото приблизително е разстоянието между Одрин и Лозенград, т. е. в сърцето на

Източна Тракия, се изливат една срещу друга две могъщи човешки вълни, заредени със стомана, барут и ярост. На трите български армии – 1-ва, 2-ра и 3-та, които общо наброяват над 200 000 души, противостои приблизително равен по численост противник, съставен от Източната Турска армия и Одринския гарнизон. Заедно с оперативните резерви, тиловите части и постоянно прехвърляните от другите райони подкрепления числеността на въоръжените мъже надхвърля половин милион. В срещните боеве на 9 и 10 октомври при Гечкенли, Селиолу, Ескиполос, Петра и Ериклер смелото българско сърце надделява, волята на противника е пречупена и Източната турска армия се отдръпва като попарена, изоставяйки Лозенградската крепост без бой. Цялата тази човешка маса се излива на юг, за да се срещне повторно на още по-тясно пространство по линията Люлебургаз–Бунархисар. Петдневните кръвопролитни боеве на 15–19 октомври, в които българският боен дух повторно и още по-категорично триумфира, можеха да бъдат щастлив и заслужен епигон на тази историческа битка, ако политическата мъдрост беше надделяла. Турската молба за примирие обаче е отхвърлена надменно, за да се стигне до безсмислената атака на Чаталджа на 4 ноември 1912 г. След тримесечно примирие, докато траят преговорите за мир в Лондон, бойните действия са подновени през януари 1913 г., като този път България сама изнася цялата тежест на втората фаза на войната. При Чаталджа и Булаир българските войски отразяват атаките на противника, ликвидиран е и опитът за десант на брега на Мраморно море при Шаркьой. Докато българите воюват за сметка на Балканския съюз, сръбите и гърците вече наливат основите на своето владичество в Македония. На 13 март 1913 г. 2-ра българска армия, подкрепена от две сръбски дивизии, с 48-часова денонощна атака овладява Одринската крепост. Това е и триумфалният край на Балканската война.

Столетия вече пълководци, стратежи, военни историци и философи се стремят да разкрият най-голямата тайна на войната – тайната на победата. Коя и каква е оная мистична сила, която кара мъжете в униформа да потискат най-силния инстинкт – волята за живот? Кое и какво е онова велико тайнство, което предопределя изхода на боя и разделя хората на бойното поле на победители и победени? Технология или идеология, религия или политика, корист или саможертва, любов или омраза – какво е нужно, за да се изкове една победа?

Такива и други подобни въпроси си задават всички, които се стремят да разгадаят тайните на обществените явления и на човешката душа. Различни като подход и методология, техните изследователски усилия достигат до сходни изводи, които потвърждават превъзходство-

то на човека пред технологията, респективно на боеца пред оръжието. Независимо дали се дефинира като „боен дух“, „морална подготовка“, „психологическа мотивация“, „народопсихология“ или „национален характер“, дълбоко у човека е посято семето на бъдещата победа. Пресметнат в пари, бойният дух струва несравнимо по-малко от скъпите технологии, но без него и най-модерните оръжия не струват нищо. Гениални са онези военачалници, които го откриват у своите бойци. Побеждават онези народи, които го култивират в своите недра.

През 1913 г. в Париж и Франция мнозина военни специалисти сериозно вярват, че българската победа при Одрин е станала възможна само заради тактико-техническото превъзходството на артилерийските системи на Шнайдер-Крьозо над Круп. По същото време в Петербург и Русия политиците говорят за триумф на славянството и възхваляват славянските победи. Генералният щаб на германската армия се опитва да убеди самия себе си, че заслугата за превъзходството на българската армия се дължи преди всичко на немския гений на цар Фердинанд. Някога злонамерени чужденци пръскаха клеветата, че българските победи в Балканската война се дължали на варварските инстинкти и вродената жестокост на българското племе, днес други си позволяват да ги свеждат едва ли не до генетична резистентност към холерата, която иначе косяла безпроблемно турците.

Единственото, което издържа всяка научна критика и не подлежи на съмнение, е, че победата принадлежи на българския войник, възпитан в истинския възрожденски дух. Не модерно оръжие, силна имунна система или жестоки стадни инстинкти, а гордост от напредъка на свободна и независима България, гняв заради потиснатите и онеправдани сънародници в Македония и Тракия, упование в силата и способностите на българската армия, и вяра, твърда вяра, че националното обединение е постижимо, че то може и трябва да бъде осъществено тук и сега, в Балканската война, при Лозенград, Люлебургаз, Булаир и Одрин. И българският войник го направи.

Направи го, въпреки че според военната статистика от онова време той е „най-евтиният войник“ в Европа – средногодишният разход на един войник в България през 1910 г. възлиза на 632 лв., в Сърбия – 750, в Русия – 828, в Гърция и Италия – 1064, в Австрия – 1073, във Франция – 1134, в Германия – 1861. Направи го, въпреки че заради политиката на бюджетни икономии, наричана тогава политика на „сгъстени щатове“, и допускането на откупуване от военна служба, срочни намаления и облекчения по семейни, професионални и други причини ръстът на наборите в последните години преди войната намалява,

вместо да става тъкмо обратното. Направи го, въпреки че по същата причина непопълнените с офицери щатове за военно време възлизат на 4600 или близо 40% по-малко от необходимото. Направи го, въпреки че в самото навечерие на войната в Народното събрание и в печата се води разгорещен дебат за намаляване на срока на военната служба от две години на година и половина. Направи го, въпреки че когато войната вече е обявена, се оказва, че не достигат поне 50 000 пушки и дошлите чак от Америка доброволци за Македоно-одринското опълчение трябва да тръгнат към бойното поле с голи ръце. Направи го, въпреки че беше със скъсан шинел, протрити цървули и празна раница.

Затова Балканската война изобщо и Одринската епопея в частност е дело само и преди всичко на българския национален дух, въплътен в бойците и командирите по бойните полета на Тракия. Победите в тази война са техни победи. „*Най-големият изпит за народите*”, по думите на народопсихолозите, беше спечелен с отличен от българския народ, облечен във военна униформа. За съжаление, по примера на войската и народа не можаха или не пожелаха да се подравнят и т. нар. „елити”, които тотално се провалиха на полето на политиката и дипломатията. Те пропаднаха на съдбовния изпит, който трябваше да провери тяхната национална воля и борческа мощ. Затова днес, когато честваме Одринската епопея и Деня на Тракия, честваме само и единствено онези, които воюваха и умираха за националните идеали, а не онези, които ги проиграха.

Когато в края на март 1913 г., при посещението на една високопоставена делегация от София в освободения Одрин, запитали генерал Георги Вазов, началника на Източния сектор, който оперативно подготвя победния шурм, кому в крайна сметка се пада заслугата за Одринската епопея – на гения на висшите началници или на смелостта и жертвоготовността на войниците, той простиичко отговорил:

„У нас беше само командването. Всичко останало е тяхно”.

Поклон пред паметта на българските воители, които с воля, смело сърце, победен дух и жертвоготовност сътвориха Одринската епопея!

Поклон пред паметта на тракийци, които с цената на разорените си домове и безкръстните гробове на своите най-близки платиха чужди политически грехове!

Подвигът и саможертвата на нашите предци, бойната слава на българската армия и героичната история на тракийските българи, триумфът и мъката на националния идеал, символизиращи от датата 26 март – Одринската епопея и Денят на Тракия – ще живеят вечно в националната памет само ако ги помним, тачим и се вдъхновяваме от тях.